

[B] **GOH, ALLEMAAL KINDEREN VAN WARHOL.
ZWAGERMANS OMZWERVINGEN IN DE KUNST**

More is more. Het is een leuze die Joost Zwagerman al langer als gegoten zit. Het mag bij hem altijd iets meer zijn. Dat dacht hij destijds als dichter en woordvoerder van de Maximalen: meer straatrumoer, minder uitgebeend. Hij moet het weerom hebben gedacht, toen hij het omslag met vrolijke fluoletters rond zevenenvijftig van zijn recente stukken liet wikkelen: meer aandacht voor beeldende kunst, minder moeilijkdounerij. En doe er nog een pond boekbesprekingen en in memoriams bij. Het enthousiasme en de ruimhartigheid sieren Zwagerman. Als bourgondiër kan ik me best vinden in het “meer is meer”-principe, zeker als het heerlijk barokproza oplevert zoals bij Céline, Lowry, A.F.Th of Antonio Lobo Antunes. Maar *less is more* blijft even waar. Zolang er uit de overdaad dan wel de beperking maar meesterschap spreekt. Vooruit, kleur bekennen, Kurt. Hoe zou jij *Alles is gekleurd. Omzwervingen in de kunst* – die baaierd aan onderwerpen – nu samenvatten? Meer is minder: in één woord. Eén woord? Goed dan. Ik kribbelde tijdens mijn lectuur op het titelblad “oppervlakkig” neer. Is dat je definitieve oordeel? Geduld, alles is gekleurd.

“Oppervlakkig” kreeg in onze materialistische samenleving een minder negatieve bijklank. Het wordt langzamerhand de norm: de verpakking, de verschijning, de blote buitenlaag, de glamour en de glitter. Zeker als het gaat om de kunst en popcultuur uit de Verenigde Staten, want daar heeft de amerikanofiel Zwagerman het voornamelijk over. Hij heeft een zwak voor Jackson Pollock en Mark Rothko. Twee kunstenaars die, ieder op hun vanaf tientallen meters afstand herkenbare wijze, het oppervlak van het schilderdoek in de verf zetten. Ze vormen de tegenpolen van wat het abstract expressionisme is gaan heten. De eerste moet het hebben van de actie, het gebaar en de wemeling van verfspetters, van de orde in de chaos. De tweede van wolkige kleurlagen die door elkaar schemeren, verstillen, van de chaos in de orde. Het staat in *Kunst voor dummies* van Thomas Hoving, het boek waarmee mijn vrouw daarnet van de rommelmarkt thuiskwam: “Mark Rothko was niet bepaald het toonbeeld van een ‘actieschilder’, zoals de criticus

van de *New Yorker* de abstract expressionisten aanduidde. (...) Het toont eens te meer dat etiketten in de kunst evenveel en even weinig betekenis hebben als in andere disciplines.”

Terug naar Zwagerman. Wat heeft hij ons, dummies, over Rothko en Pollock te vertellen? Weinig of niets wat je niet in het eerste het beste kunstboek over Rothko of Pollock opsteekt. Dat de kleuren van Rothko als je de doeken in het echt ziet “inderdaad pulseren”. “En dat al zijn doeken organismen zijn. Die ook écht ademen. Goh.” Treffender krijgt ook de schrijver Zwagerman die magische kijkervaring niet onder woorden. Dus blijven we in de museumtempels van Parijs, Londen, New York tot Bilbao en de Rothko Chapel in Houston met open mond staren naar Rothko's doeken, het Rothko-citaat nog een keer stevig in de oren geknoopt: “Een schilderij gaat niet over een ervaring. Het is een ervaring.” Abstract expressionisme voor dummies, les één.

Over Pollock vernemen we dat hij er geenszins lukraak op los druppelde, maar in een soort trance op zoek ging naar de juiste verhoudingen. Het was erop of eronder. En we lezen dat er opmerkelijke overeenkomsten zijn tussen Pollocks *drippings* en de meetkundige figuren die zijn opgebouwd uit delen die min of meer overeenkomen met de vorm van de figuur zelf. Zulke *fractals* komen op microscopisch niveau vaak in de natuur voor. Die wetenschap heeft Zwagerman van de evolutiebioloog Tijs Goldschmidt, een van zijn gasten tijdens het VPRO-televisieprogramma *Zomergasten*. Zwagerman noemt het een mededeling in de categorie “wonderen bestaan”. In dat wonderlijke licht krijgt de beroemde, holle en grootsprakerige frase van Jackson Pollock – “*I am nature*” – plots meer diepte. Goh.

De grootmeester van het oppervlakkige in de kunst – en van “*oh gosh!*”, “*wauw!*”, “*fantastic!*”, “*great!*” en andere filosofische bespiegelingen – heet Andy Warhol. Aan hem wijdt Zwagerman zes

Een foto van Joost Zwagerman, bewerkt door de internettoepassing *Warholizer*, Foto Peter Boer.

stukken onder de titel 'In het Warholla'. Het walhalla voor Warhol is het oppervlak. Luister maar, hij heeft het in het grote citatenboek van de moderne kunst als volgt wereldkundig gemaakt: "If you want to know all about Andy Warhol, just look at the surface of my paintings and films and me, and there I am. There's nothing behind it." Tenminste, we dachten met z'n allen dat Warhol het zo gezegd had. Tot vorig jaar de transcriptie van het bewuste interview werd vrijgegeven. Blijkt dat niet Warhol maar de interviewster Gretchen Berg de *credits* mag opeisen. Warhol mompelde alleen maar: "Ja, ik denk het wel." (...) "Het oppervlak." (...) "Ja." (...) "Eh, nee." *Great*. Zwagerman hoeft met zo'n prachtvoorzet alleen maar nonchalant in te koppen en... kopt alsnog op de paal: "Er blijkt niet alleen niets achter het warholeske oppervlak schuil te gaan, zelfs de uitspraak zelf is nooit door Warhol gedaan. In feite vervolmaakt deze ontdekking het ultieme Niets wat Andy Warhol inmiddels lijkt te belichamen. Het raadsel is dat er geen raadsel is. Als dat geen groot en dwingend raadsel is." Eh nee, Joost, dat is geen groot en dwingend raadsel. Het is één en al oppervlak. Niet meer. Niet minder.

Joost Zwagerman heeft niet alleen een voorliefde voor "oppervlakkige" kunst, hij blijft ook geregeld stilstaan bij het oppervlakkige en de schone schijn in "de" kunst (lees: het kunstwereldje): de business, de galeriehouders, de veilinghuizen, de kunstenaars die schaamteloos hun restjes ziel per opbod verkopen. Zo ontmoeten we al vlug de *usual suspects* met wie dummies hedendaagse kunst hoe langer hoe sterker vereenzelvigen: de fonkelende diamanten op een menselijke schedel bij Damien Hirst (*For the Love of God*, 2007), de porno en de kitsch bij Jeff Koons. De waarde van een kunstenaar meet je volgens de Warhol-filosofie namelijk af aan de astronomische bedragen die hun kunstwerken halen: "Making money is art. (...) Good business is the best art." Zwagerman staat erbij en kijkt ernaar. In het Rijksmuseum gaat hij mee in de rij staan om *For the Love of God* met eigen ogen te zien fonkelen. Het geeft hem een Indiana Jones-gevoel. Niet een of andere diepzinnige Arthur Danto-achtige criticus maar zijn zoontje van tien krijgt hier het laatste woord: "Die diamanten maakten die doodskop heel raar, pap. Overal glinsterde het paars en blauw en groen." Alles is gekleurd. Schitterend. Ook de ogen

van Zwagerman junior fonkelen van enthousiasme. Bij de persviewing van de groepstentoonstelling *Pop Life. Art in a Material World* in Tate Modern zien we Zwagerman meeluisteren naar het interview dat een BBC-journalist exclusief mag afnemen van Jeff Koons. Of liever: dat Koons van zichzelf mag afnemen. "Misschien is het aardig als u me vraagt of mijn werk verband houdt met dat van Marcel Duchamp", hoort Zwagerman Koons vooraf vragen. Als de journalist niet zo aardig blijkt, debiteert Koons met zijn brede tandpastaglimlach dan maar zelf zijn statement van de dag: "Ja, we maken allemaal kunst 'in a material world'. Maar is dat onze belangrijkste overeenkomst? Ik denk het niet. Het belangrijkste is dat we allemaal kinderen zijn van Marcel Duchamp." Vijf regels verder herhaalt Zwagerman: "Kinderen van Marcel Duchamp. Goh." Weerom die goh. Dit keer minder dweperig. Van verwondering tot ontluistering, het is de lange weg van de bruid van Marcel Duchamp – Zwagerman steekt de loftrumpet over het gelijknamige boek van K. Schippers (zie *Ons Erfdeel* 2011/1) – tot de slijmerige standjes van Jeff Koons en het Italiaanse pornomodel en ex-politica La Cicciolina.

Joost Zwagerman voert zichzelf geregeld op in museumzalen, maar je ziet hem amper een kunstwerk van naderbij bekijken. Hij kijkt naar de kunstenaars en het wereldje. Hij citeert wat zijzelf en anderen al citeerden, brengt bij elkaar, ontleent. Het begint al bij de titel, een sample van K. Schippers: "Als je goed om je heen kijkt / zie je dat alles gekleurd is." Niets mis mee, maar het maakt Zwagerman geen kunstbeschuwer in de categorie K. Schippers, Cees Nooteboom of Bernard Dewulf, auteurs die met hun grondige achtergrondkennis ogenschijnlijk achteloos een persoonlijke band opbouwen met een oeuvre. Schrijvers die ons anders laten kijken naar kunstwerken en de werkelijkheid, als zagen we ze voor het eerst. Bij Zwagerman is het kijken tweede- of derdehands. In die zin is hij meer de Andy Warhol of de Jeff Koons dan de Marcel Duchamp van de kunstkritiek. Hij bedrijft meer journalistiek dan kritiek. Zwagerman kijkt om zich heen en ziet hoe beeldende kunst onze wereld van beelden kleurt. Hoe bijvoorbeeld Berlusconi voor het oog van de camera flauwvalt als de *Piëta* van Giovanni Bellini. (Nee, dat ziet Zwagerman dus niet, dat zag de fotograaf van de *Volkscrant*.)

Het mooiste aan *Alles is gekleurd* vind ik de lijnen die zich ontspinnen tussen de aparte rechttoe, rechtaan stukken, geschreven naar aanleiding van specifieke tentoonstellingen en publicaties. Draden in het kleurrijke web van Koons naar Duchamp, van Duchamp naar K. Schippers via Warhol naar Hirst. Van Pollock naar Picasso en Marlene Dumas en weer terug naar de cultpornofilm *Deep Throat* en Koons. Van Hopper naar de Hollywoodfilm *American Beauty* van Sam Mendes naar de bijna-doodervaringen in suburbia bij fotograaf Gregory Crewdson. En van Andy Warhol naar Joost Zwagerman.

Toen Warhol door Valerie Solanas werd neergeschoten, kreeg hij het gevoel dat hij voor de aanslag naar de televisie keek, en dat hij daarna in een droom leefde. “Ik weet niet of ik echt leef of niet.” In de epiloog ‘Busje scheidt man’ beleeft Zwagerman een gelijkaardige ontduubeling. Fietsend door Amsterdam wordt hij door een onverlaat van zijn fiets gesleurd en belandt hij op een haar na onder een busje. “Onmiddellijk werd ik een personage in een schouwspel waar ik tot mijn verbijstering de rol van slachtoffer speelde.” Het duurt een hele poos voordat personage en de man Zwagerman weer willen samenvallen. Diagnose van de zwager-anesthesist: Joost kampt met het posttraumatische “hyperesthetisch emotioneel syndroom”. Zwagerman is nu een manische heer in het verkeer, zwaaiend, lachend, knikkend en duimen opstekend naar Jan en alleman. Naar al die – met Mies Bouwman – “lieve, lieve mensen”. *Gosh*, het leven als een *feelgood movie*! Als een bewegende *silkscreen* in 3D met allemaal lieve, lieve mensen met een Jeff Koons-glimlach. Ook tijdens zijn omzwervingen in de kunst lijdt Zwagerman me net iets te veel aan het hyperesthetisch emotioneel syndroom om werkelijk te raken en brokken te maken.

KURT DE BOODT

JOOST ZWAGERMAN, *Alles is gekleurd. Omzwervingen in de kunst*, De Arbeiderspers, 2011, 386 p.
